

NOVO IZDANJE KRAJIŠKIH JUNAČKIH PJESAMA

Luka Marjanović: *Krajiške junačke pjesme, novo (prilagođeno) izdanje, NTP "Bošnjak", Bihać, 2000.*

Bošnjačka usmena epska tradicija svojim je motivima, temama, predanjima, junacima, svojom cjelokupnom unutarnjom dinamikom prvenstveno vezana za Bosansku krajinu. Upravo na visoravnima zapadne Bosne i u tamošnjem neposrednom geografskom okruženju narodni pjevač je uspio prepoznati najautentičniji mogući epski ambijent. Povijest je bila bogata događajima. U događajima su nicali ili se potvrđivali junaci. Junaci su bili dominantni uzročnici i nosioci događajuće povijesti. Život je trajao prema svome zadatom, uvjetovanom sudbinskom ritmu i krugu. Sama događajuća realnost u prostorima pjesme postajala je bitna za onoliko koliko je bio bitan konkretni vrlo sugestivni zvuk staroga orijentalnog instrumenta (gusle) i neposredna emotivna recepcija njezina treperenja od strane neposrednog konzumenta kazivane epske pjesme. "Sami Bošnjaci" kažu "da su najbolje pjesme i najbolji pjevači u Krajini", zapisat će mladi Luka Marjanović bilježeći ove pjesme krajem prošloga stoljeća. Jer, koliko je bilo važno "izaći na mejdan" junaku s one druge strane ili tamo nekom kavgadžiji, važno je bilo i izaći na mejdan riječi, stihu, izaći na mejdan netom nastajućem oblikovanju epske atmosfere i neposredne epske uvjerljivosti.

"Historijska pozadina" krajiške junačke pjesme najčešće je, međutim, pojednostavljivana "vjekovnom borbom između islama i kršćanstva", kako je to u svojoj "Studiji o krajinskoj epici"

ustvrđivao Alois Schamus, koliko god da je ona visoko *iznad* i daleko *ispred* ovoga crno-bijelog klišeja. Jer svijet Krajine i ukupni odnosi među ljudima nisu samo počivali na oštrici britke sablje ili u zamahu topuza na mejdanu, nego su pažljivo nijansirani kontinuiranom borbom za osobno i kolektivno dostojanstvo, za ono dobro i onaj život koji je stoljećima utanačivan na osnovama lokalnoga viteškog kanona. Tale Ličanin, braća Hrnjice, Mustaj-beg Lički, Ajkuna djevojka, nisu tek puki protagonisti ili puki statisti zadatoga krvavojunačkog teatra, nego i na osobnoj i na kolektivnoj ravni nosioci nepovijeljiva stanja svijesti i stava o Svijetu i životu. Narodni pjevač nije *studio* svoje junake ni trpke ironije, ni vrlo oštrih rubova opasnoga epskog poniženja, dajući im "šansu" da se izvuku primjereno načelima Obraza i Poštenja. Krajiški junaci najčešće su za svoje protivnike imali "otpadništvo ljudskog roda", kako to u jednoj studiji o hajducima i uskocima imenuje Svetozar Koljević. Prema mletačkim i dubrovačkim arhivima, "hajduci su bili surovi pljačkaši, ponekad i plaćena mletačka vojska, pretežno banditi i razbojnici koji su se odmetnuli od svakog ljudskog zakona". U drugim balkanskim tradicijama ovi su "banditi i razbojnici" najčešće hvaljeni i slavjeni kao "nosioci baklje čovječstva i slobode" (S. Koljević), a njihovi mitologizirani "podvizi" bivali kameni temeljci nacionalne historije *tačniji* od svakog povijesnog fakta i podatka. U krajiškim junačkim pjes-

mama, kao ni u cijeloj bošnjačkoj usmenoj epici ne može se naći onih surovoepških primjera kao, naprimjer u srpskoj junačkoj pjesmi "Marko Kraljević i sestra Leke Kapetana", koja je svojevremeno svojom epskom osionošću sablaznila i jednoga Goethea. U njoj Marko nesretnoj djevojci siječe obje ruke, proturajući ih poslije kroz dojke, i vadi oči pinjalom samo zato što se djevojka usudila reći ko je ljepši junak.

A u krajiškoj bošnjačkoj poeziji nema ni harčenja dvora, ni ubijanja iz priprostog koristoljublja, ali ima viteškoga epskog nama i uzdanja u snagu svoje desnice, svoje riječi i obraza. Istraživači ovoga usmenoknjiževnog naslijeđa najviše su se zadržavali na kazivačkom kalendarju i suhoj statistici njihova bilježenja, ne upuštajući se dublje u stilskojezičku analizu ovoga jednog od najbogatijih segmenata bošnjačke usmene književne tradicije.

Sakupljači entuzijizam Luke Marjanovića u bilježenju i publiciranju bošnjačke epike bit će "inspiriran svakako tadašnjom općom atmosferom u hrvatskoj kulturi i nauci, koja je karakterizirala otvorenost u proučavanju narodnog života i običaja, kao i narodnog stvaralaštva uopće", bilježi Đenana Buturović u Predgovoru *Antologiji bošnjačke usmene epike*, ali, svakako, i atmosferom *pohrvaćivanja* bošnjačkoga usmenog književnog naslijeđa u onoj mjeri koliko je to, nekoliko decenija ranije, Vuk Karadžić *posrblijivao*. Dugovjeki srpsko-hrvatski romantizam spasio je dobar dio bošnjačkoga usmenog stvaralaštva tako što se oti-
mao o njegovu nacionalnu "pripadnost".

Profesorica Buturović bilježi da se Marjanović isključivo bošnjačkoj epici okrenuo 1866., u fazi pune svoje zrelosti, tada već sa titulom profesora crkvenog prava na zagrebačkom sveučilištu: "Pjesme sakuplja i bilježi sa izvanrednom ekipom saradnika. Tako je nastao najobimniji fond bošnjačke epike iz 19. vije-

ka - zbornik bošnjačkih tradicionalnih pjesama - oko 300 junačkih pjesama sa 250.000 stihova. (...) Posebno je značajno što je čitava akcija na sakupljanju bošnjačke epike bila usmjerena na bilježenje pjevačkog repertoara najboljih znalaca bošnjačke epike iz zapadne Bosne, pa su i pjesme u rukopisnom Marjanovićevom zborniku predočene po pojedinim kazivačima, njihovim prenosiocima i sutvorcima." Naročito valja skrenuti pažnju na sintagmu profesorice Buturović "prenosiocima i sutvorcima". To govori da se ista pjesma mogla od različitih kazivača čuti u više varijanata. Sve je ovisilo o situacionom raspoloženju narodnog pjevača. Marjanović u popratnim napomenama svoga izdanja i sam ističe kako je negdje odustao

od prevelikih epskih ponavljanja u pojedinim pjesmama s obzirom da ih kod drugih kazivača nema...

Pred nama je, dakle, knjiga koju valja *čitati* kao dragocjenu književnoumjetničku činjenicu. Povijest je samo onaj prijeko nužni "prostor" i "dekor". Bez obzira što bismo se lahko mogli složiti sa onima koji tvrde da je 17. stoljeće za prostor Bihacke krajine, Like, sve do "Kotara ravnih" bilo herojsko doba. Jer, ako Krajina i jeste bila "krvava haljina", na sebi je stoljećima *taložila* tanahni vez vječitog prkosa i trnje. Krajiški junaci svjesni su zla u onoj mjeri koliko nastoje da mu se odupru. Pjesma je samo ustopice pratila zvonki zov sablje, junačke podvige, stečene rane, ali ispod nje se mogla nazrijeti i nostalgija za

"pustim prošlim" s obzirom da su pjesme nastajale nakon što se muslimanski živalj morao povlačiti s područja Like i drugih zapadnih, isturenijih dijelova tadašnje Bosne i koncentrirati u slivovima Une ili Sane. U pjesmama manje postaje važna "koncentracija radnje", što je, prema mišljenju A. Schamusa, "jedna najbitnija oznaka hrišćanske epike", nego koncentracija karaktera. Koliko god da zbivanja jesu munjevita i sudbinski neumitna, junaci se ne *odriču* svoga životnog poslanja i poruke. Zato je prilaz krajiškoj epici otvoren iz više pravaca. A samoga središta našega mogućeg "dolaska" zapravo i nema. On već dugo postoji duboko u nama.

NOVOST U UDŽBENIČKOJ LITERATURI

Fatima Lačević, Estetika (za srednje umjetničke škole), "Sarajevo Publishing", Sarajevo, 2001.

U prilici smo predstaviti jedan novi srednjoškolski udžbenik koji će doprinijeti boljem razumijevanju filozofije i estetike posebno.

Kao dugogodišnji srednjoškolski profesor a danas profesorica estetike na Katedri za filozofiju autorica je sasvim dobro primijetila da se srednjoškolcima i na ovaj način treba pomoći u boljem razumijevanju filozofske problematike. Premda je udžbenik posebno namijenjen učenicima koji se šire bave izučavanjem umjetnosti, budućim muzičarima, likovnjacima, dizajnerima... vidim ga i kao neophodnu literaturu gimnazijalcima i svim školama (učiteljskoj,

medresi...), gdje se stječu opća kulturna i civilizacijska znanja i, konačno, formira ukus budućih intelektualaca.

Da li uopće treba posebno naglašavati da se sporadično malo bavimo onim što su kulturne navike i ukus budućih generacija za čije formiranje smo i sami velikim dijelom odgovorni? Bez želje da bude pretenciozna i da nam nameće neki isključivi put za razumijevanje umjetnosti koji je možda njoj samoj najbliži, autorica sa mudrošću iskusnog metodičara odlučuje da joj motiv proučavanja budu Džubranovi stihovi. "Učitelj, ako je doista mudar ne nudi ti da

uđeš u kuću njegove mudrosti, nego te vodi do praga tvojega duha..."

Udžbenik nudi pregled značajnih učenja estetičara i izbor izvornih tekstova. U prvom dijelu dato je upoznavanje sa pojmom estetike i predmetom njenog proučavanja.

Tu se naglašava potreba za odgovorom na pitanje: "Šta je to samo umjetničko biće?" "Estetika se ne zadržava samo na pojedinačnom, ne ograničava se samo na jedno umjetničko djelo. Estetika razmišlja o pojmu bića a unutar kojeg je i umjetničko biće" 1)

Ono što je karakterisalo klasičnu estetiku bio je integralan čovjek, dok se u modernoj estetici čovjek i svijet razjedinjuju.

Estetika je vremenom prestala biti opći nazor o suštini umjetnosti. Ona mora otkrivati uvijek iznova istinu da je umjetničko djelo mnogo složenije nego što je to njezin suženi prostor tretira.

Za elementarno poznavanje estetike vezana je spoznaja njenih osnovnih kategorija te se tako up-